

"שלמים מעיון"

דברי תורה בפרשת השבוע בהלכה ובאגדה מתורתו של מורנו ורבנו
הגאון הגדול רבי שלוי בן ציון פלמן זצוק"ל

פרישת מקץ

מרכבת המשנה - באיסור רכיבה על בהמה

"וירכב אותו במרכבת המשנה אשר לו ויקראו לפניו אברך ותתן אותו על כל ארץ מצרים". (פרק מ"א פסוק מ"ג).

"מרכבת המשנה" היינו שהמרכבה היתה מונהגת על ידי שני סוסים, וזהו לשון "משנה" שפירושו פי שניים. שכל מרכבה בדרך כלל נהוגה על ידי סוס אחד, ובמצרים חידשו מציאות כזו שהמרכבה נהוגה בידי שני סוסים.

והנה בגמרא בשבת (דף קנ"ג ב') מובא לגבי איסור מחמר כלל שנאמר בדיני שבת, והוא "אמר רב פפא כל שבגופו חייב חטאת, בחברו פטור אבל אסור. כל שחברו פטור אבל אסור, בחמורו מותר לכתחילה". ומדובר בגמרא לגבי ההלכה של שנים שעשאוה פטורים, שבמלאכות שבת הכלל הוא שמלאכה כזו שהדרך הוא שאדם אחד לבדו עושה אותה, אם עשאוה שנים פטורים, שכיון שאין הדרך היא שנים עושים אותה בצורה כזו, ממילא יש בזה מיעוט שהם פטורים. אבל למעשה אסור לעשות כן את המלאכה, שאפילו שהם פטורים מחטאת בכל זאת זה פטור אבל אסור. אבל אם עושה את המלאכה הזו עם בהמתו בצורה כזו של שנים שעשאוה, הרי זה מותר לכתחילה, שההלכה של פטור אבל אסור שנאמרה בשנים שעשאוה, נאמרה דווקא בשני בני אדם שעושים יחדיו את המלאכה, אבל בבהמה אין את ההלכה הזו. וממילא גם מלאכה כמו מחמר שאסור לעשותה עם הבהמה, האיסור נאמר דווקא כשהבהמה עושה את המלאכה לבדה, אבל אם המלאכה נעשית בצורה של "שנים שעשאוה" הרי זה מותר לכתחילה.

ומעתה לגבי האיסור של שביתת בהמתו, שנאסר מהאי טעמא לרכוב על הבהמה, י"ל שאם רוכב על שתי בהמות יחד הרי זה בגדר שנים שעשאוה, שעל זה נאמר הכלל שבבהמתו מותר לכתחילה. שכיון שאת עצם הרכיבה אפשר לעשותה על ידי בהמה אחת, א"כ כשמצרף שתי בהמות יחד ורוכב עליהם, כיון שהצירוף של שתי הבהמות אינו נצרך לגוף הרכיבה, ממילא זה מוגדר בגדר שנים שעשאוה, שעושה את המלאכה על ידי שתי בהמות. ובזה ההלכה היא שנים שעשאוה בבהמה, הוא מותר לכתחילה.

ולפי זה מיושבת הקושיא איך יוסף הצדיק שקיים את כל התורה כולה, רכב במרכבת המשנה במצרים בראש השנה, הרי זה אסור מדין שביתת בהמתו. משום שהמרכבה היתה "מרכבת המשנה" שהיתה מחוברת לשני סוסים, וממילא נמצא שמלאכת הרכיבה נעשתה על ידי שתי בהמות, והוא בגדר שנים שעשאוה, שבבהמה מותר לכתחילה לעשות את המלאכה בצירוף של שנים שעשאוה. ולכן התורה מדגישה באופן מיוחד וכותבת את סוג המרכבה שרכב עליה שהיתה "מרכבת המשנה".

חי נושא את עצמו ברכיבה על גבי בהמה

אמנם לכאורה יש לעיין בדברי המהרי"ל דיסקין הללו, דהנה מבואר מדבריו שאילו המרכבה שיוסף רכב עליה היתה מונהגת רק על ידי סוס אחד, היה אסור ליוסף לרכב עליה באותו היום שהיה יום טוב של ראש השנה, מדין שביתת בהמתו ומחמר.

ולכאורה יש לדון בזה שאפילו אם יש איסור שביתת בהמתו ומחמר ביום טוב, הרי היה צריך להיות שמותר ליוסף לרכוב במרכבה אפילו אם היתה מונהגת רק על ידי סוס אחד, ולא היה לו בזה לא איסור שביתת בהמתו ולא איסור מחמר.

דהנה בטור בהלכות שבת (סוף סימן ש"ה) כותב "מי שיש לו נער גוי ורוכב על בהמה בשבת כשמוליכים להשקותה, אין צריך למנועו שהרי החי נושא את עצמו וכו'". וכן נפסק בשו"ע (שם סעיף כ"ב). והיינו שהרי מדין שביתת בהמתו אסור לעשות שימוש בבהמה, שגם הבהמה צריכה לשבות, וממילא היה צריך להיות שכאשר הישראל רואה שהנער

ופרשי, "במרכבת המשנה, השניה למרכבתו, המהלכת אצל שלו". מבואר ברש"י שהפירוש "מרכבת המשנה" הוא, שהיא המרכבה השניה שהולכת יחד עם מרכבתו של פרעה, שמרכבת המלך היא המרכבה החשובה ביותר, והמרכבה השניה שהולכת יחד עימה היא המרכבה החשובה ביותר במדינה לאחר המלך בעצמו. וממילא כשהוליכו את יוסף במרכבה הזו, זה היה סימן לכולם על גדלותו של יוסף שהמלך העלהו לגדולה יותר מכולם, עד כדי כך שהוא האיש שעומד בדרגה ראשונה שישנה תחת המלך.

בראש השנה יצא יוסף מבית האסורים

ובספר "חידושי מהרי"ל דיסקין" על התורה, כתב עוד ביאור על ענין "מרכבת המשנה" שהתורה מדגישה שיוסף רכב עליה.

דהנה בגמרא בראש השנה (דף י"ב) איתא, "בראש השנה יצא יוסף מבית האסורים", שהזמן שבו יצא יוסף מבית האסורים והובא לפני פרעה שיפתור לו את חלומו היה בראש השנה. והנה בפסוק כתוב שמיד לאחר שפתר לפרעה את החלום, והפתרון הוטב בעיניו, מיד אמר פרעה "אין נבון וחכם כמוך, אתה תהיה על ביתי ועל פיך ישק כל עמי וגו'", ובאותו מעמד פרעה הליביש אותו בגדי שש, והרכיבו במרכבת המשנה. ואם כל המעשה הזה היה בראש השנה, א"כ יוצא שיוסף רכב על המרכבה בראש השנה, שהוא יום טוב.

ולכאורה קשה איך הותר לו לרכוב במרכבה ביום טוב, הרי זה אסור מדין שביתת בהמה, שאדם מצווה בשבת ויום טוב על שביתת בהמתו, ונכלל בזה שאסור להשתמש בבהמה, ורכיבה על בהמה מוגדרת כהשתמשות בבהמה, ואסור. ובבית יוסף בהלכות יום טוב (סימן תצ"ה סעיף ג') הביא שבכל בו הביא שתי דעות לגבי שביתת בהמה ומחמר ביום טוב, שיש אוסרים ויש מתירים. ובבית יוסף תמה מהו טעמו של המתיר, הרי כיון שיום טוב הוקש לשבת צריך להיות שכל מה שאסור בשבת, אסור ביום טוב, חוץ מכמה דברים שנוכרו בתלמוד שבוה שונה יום טוב משבת. אבל כל שאר הדברים שלא הוזכרו בהם חילוק, צריך להיות דדין יום טוב הוא כדין שבת, וממילא כיון שבשבת שביתת בהמתו ומחמר אסור משום "לא תעשה כל מלאכה", צריך להיות שגם ביום טוב יהיה אסור מטעם זה. ומטעם זה נוקט הבית יוסף למעשה ששביתת בהמתו אסורה ביום טוב מדאורייתא, וכתב שהפוסקים סתמו את דבריהם ואמרו שיום טוב שווה לשבת חוץ מהוצאה והבערה וכו', ולא הוציאו את שביתת בהמה ומחמר מתוך הכלל, ומשמע מזה שלגבי זה שווה יום טוב לשבת, והרי זה אסור בשניהם.

וברמ"א בהלכות שבת (סימן רמ"ו סעיף ג'), נוקט כדעות המתירים, שכל איסור שביתת בהמתו נאמרה רק בשבת, וביום טוב אין אדם מצווה על שביתת בהמתו. אבל במגן אברהם (סקי"ב) מביא שבמהרש"ל חולק על הרמ"א וסובר שגם ביום טוב יש איסור שביתת בהמתו, והביא את דברי הבית יוסף, ונוקט שלמעשה יש להחמיר בזה. ובמשנה ברורה (סקי"ט), מביא שגם בביאור הגר"א כותב שהעיקר כדעת מהרש"ל, ואיסור שביתת בהמתו ביום טוב, אסור מדאורייתא כמו בשבת.

ומעתה קשה, יוסף הצדיק שקיים את כל התורה כולה איך הותר לו לרכוב במרכבה שמונהגת על ידי בהמה, הרי יש בזה איסור שביתת בהמה שאסור מן התורה.

איך איסור שביתת בהמתו במרכבת המשנה

אלא כתב במהרי"ל דיסקין, שהתורה מיישבת את הקושיא הזו, במה שאמרה שהמרכבה שרכב עליה היתה "מרכבת המשנה", והפירוש

מהר. ומשום החשש הזה אסרו חכמים לרכב על גבי בהמה. והנה טעם זה "גזירה שמא יחתוך זמורה" זהו דעת הבבלי, אבל בירושלמי בביצה (פרק ה' הלכה ב') כתב טעם אחר, "מפני שהוא מצווה על שביתת בהמה כמוהו". מבואר בירושלמי שהאיסור לרכוב על בהמה בשבת ויום טוב הוא מדין שביתת בהמתו. וזהו מה שהביא הבית יוסף שלפי הירושלמי הזה שמדין שביתת בהמתו אסור לאדם לרכב על גבי בהמה, א"כ צריך להיות שאם רואה גוי רוכב על בהמתו הרי הוא חייב למנוע ממנו לרכב עליה, מדין שביתת בהמתו.

אבל בבית יוסף תמה על דברי הירושלמי, איך יתכן לומר שאסור לאדם לרכב על בהמה מדין שביתת בהמתו, הלא קיימא לן שהחי נושא את עצמו, וממילא כאשר אדם רוכב על בהמה אין זה נחשב כהשתמשות בבהמה כלל וכלל, ואיך יתכן להכלילו בכלל איסור שביתת בהמתו.

ולכאורה יש להבין את קושיית הבית יוסף על הירושלמי, הרי במשנה בביצה לא מדובר על איסור דאורייתא, שהרי מפורש במשנה שהאיסור לרכב על בהמה בשבת ויום טוב הוא רק משום שבות, שזהו איסור דרבנן. וא"כ מה שהירושלמי אומר שזה אסור מדין שביתת בהמתו, אין הכוונה לאיסור דאורייתא של שביתת בהמתו, אלא הכוונה רק לאיסור דרבנן, שמשום שביתת בהמתו גזרו רבנן ואמרו שאסור לרכב על בהמה. והיינו שמדאורייתא באמת אין איסור לרכב על בהמה, משום שהחי נושא את עצמו, ואין זה מוגדר כהשתמשות בבהמה, אלא רבנן גזרו גזירה חדשה משום שבות, וקבעו שמדרבנן רכיבה על הבהמה מוגדרת כהשתמשות בבהמה, והרי זה אסור מדרבנן משום שביתת בהמתו.

ולפי זה לא מובן מה הקשה הבית יוסף על הירושלמי שאיך יתכן לאסור לרכב על בהמה מדין שביתת בהמתו, הרי חי נושא את עצמו, הלא באמת מדאורייתא חי נושא את עצמו ומה שהירושלמי כותב שהאיסור הוא מדרבנן. והרי רבנן אסרו לישא תינוק בשבת אפילו שחי נושא את עצמו, משום שרבנן קבעו ואמרו שמדרבנן נשיאת תינוק מוגדרת כמשא. וכל ההלכה שחי נושא את עצמו היא מדאורייתא, אבל רבנן גזרו שזה יחשב למשא, וממילא כשם שאסור מדרבנן לישא תינוק בשבת, כך אסור לרכב על בהמה שזה נחשב מדרבנן כמשאוי על הבהמה, וממילא מדרבנן יש בזה איסור שביתת בהמתו.

ונראה לומר שהבית יוסף נקט בפשיטות שלא מסתבר שרבנן יגזרו לאסור דבר משום שבות בבהמה, שאם מדאורייתא ההלכה היא שהחי נושא את עצמו, לא יתכן שרבנן יגזרו ואמרו שמשום שבות זה אסור בבהמה. שכל הגזירה משום שבות שייכת דווקא באדם, שמשום שבות יש לאסור לאדם לישא תינוק ולהחשיבו כמשא, אבל כלפי בהמה לא גוזרים כאלו גזירות, ואין גזירת שבות באיסור שביתת בהמתו, שהוא איסור שחל רק כלפי בהמה.

וממילא אם אין גזירת שבות בבהמה, קשה מאוד איך הירושלמי אומר שאסור לרכב על בהמה מדין איסור שביתת בהמתו, הרי כיון שקיימא לן שהחי נושא את עצמו, צריך להיות שלא יהיה איסור לרכב על בהמה מדין שבות.

הבהמה מצטערת ברכיבה

וכתב הבית יוסף ליישב את דברי הירושלמי, "ושמא יש לומר שאע"פ שאינו מצווה על רכיבתו על גבי בהמה, מכל מקום כיון שהבהמה מצטערת ברכיבתו עליה הרי הוא עובר על שביתת בהמתו". מבואר בבית יוסף שהטעם שרבנן גזרו שאסור לרכב על הבהמה משום שביתת בהמתו, הוא מכיון שהבהמה מצטערת ברכיבתו, וצער הבהמה זה סיבה לאסור רכיבה על הבהמה.

ובפשוטו הביאור שבאמת מצד הדין כיון שחי נושא את עצמו ממילא הרכיבה על הבהמה אינה מוגדרת כהשתמשות בבהמה, וממילא אין בזה איסור שביתת בהמתו. ומה שסובר הירושלמי שרבנן אסרו רכיבה על בהמה משום שביתת בהמתו, אינו מצד שהרכיבה על הבהמה מצד עצמה מוגדרת כהשתמשות בבהמה, אלא מדין אחר מדין צער הבהמה, שכיון שיש לבהמה צער ברכיבה עליה לכן רבנן גזרו גזירה חדשה וקבעו שאסור לרכב על בהמה. ואיסור שביתת בהמתו שכתב הירושלמי אין הכוונה בזה לאיסור שביתת בהמתו הרגיל, שמצד זה האיסור הוא דווקא כשמשתמש בבהמה וכאן הרכיבה אינה מוגדרת כמעשה שימוש בבהמה. אלא הוא איסור חדש שרבנן קבעו שכיון שהרכיבה מצערת את הבהמה, ממילא בשבת ויום טוב צריך להשבית את הבהמה ולא לעשות בה מעשים שגורמים לה צער.

איך יש בזה התר של שנים שעשאוה

אמנם אם זה הביאור, א"כ תמה מאוד דברי המהרי"ל דסקין, שכתב

הגוי רוכב על בהמתו מחובתו למנוע ממנו שלא ירכב, שהרי אסור להשתמש בבהמה. אבל כותב הטור שלמעשה אין צריך למנוע מהגוי לרכב על הבהמה, שכיון שחי נושא את עצמו, ממילא הישיבה שלו על הבהמה אינה מוגדרת כהשתמשות בבהמה, שנחשב הדבר כאילו הוא נושא את עצמו ואין הבהמה נושאת אותו.

ובבית יוסף מביא מהמרדכי שכותב שאע"פ שכל ההלכה שהחי נושא את עצמו היא רק מדאורייתא אבל מדרבנן יש איסור לישא תינוק בשבת, שהוא אסור משום שבות. ככל זאת בבהמה לא גזרו על שבות, ולכן מותר לכתחילה להניח לגוי לרכב על הבהמה ואין בזה שום איסור.

ולפי זה יוצא שמצד איסור שביתת בהמתו אין שום איסור לאדם לרכב על בהמה, שכיון שהאדם הוא חי, הרי חי נושא את עצמו, ואין הרכיבה הזו מוגדרת כהשתמשות בבהמה.

ומעתה מה שיוסף רכב במרכבת המשנה במצרים, אי אפשר לאסור את זה מדין שביתת בהמתו, שכיון שחי נושא את עצמו ממילא רכיבתו במרכבה אינה מוגדרת כהשתמשות בבהמה. וממילא אפילו אם המרכבה היתה מחוברת רק לסוס אחד, היה צריך להיות שמותר ליוסף לכתחילה לרכב עליה.

וכל האיסור שיכול להיות שבגללו אסור ליוסף לרכב במרכבה יכול להיות מצד איסור מחמר, שהבהמה הולכת מחמתו. אבל באמת גם זה אינו נכון שבפשוטו כאשר הרכיבו את יוסף במרכבה, היה אדם אחר שהוליך את הבהמות, יוסף רק ישב במרכבה, ואת מלאכת מחמר עשה גוי אחר שהיה אחראי על הרכבת מרכבת המלך. וא"כ מצד יוסף במה שישב במרכבה לא היה לו איסור מחמר, ומותר לכתחילה לשבת במרכבה הזו ולרכוב.

ומעתה יש לתמוה בזה על המהרי"ל דסקין שכתב שאילו היתה המרכבה מונהגת על ידי סוס אחד היה אסור ליוסף לרכב עליה, כיון שאותו יום היה ראש השנה, ויש איסור מחמר ושביתת בהמתו. ולכאורה לפי המבואר אין בזה איסור, שאיסור מחמר אין בזה כיון שיוסף אינו מנהיג את הסוס, ואיסור שביתת בהמתו ג"כ אין בזה כיון שחי נושא את עצמו, וצ"ע.

*

דעת הירושלמי שאסור לרכב על בהמה מדין שביתת בהמתו

ונראה דלפי דברי הירושלמי אפשר לקיים את דבריו של המהרי"ל דסקין, דהנה בהלכה הזו שמותר לתת לנער הגוי לרכב על הבהמה בשבת, ואין בזה איסור של שביתת בהמתו כיון שחי נושא את עצמו, מביא הבית יוסף שלדעת הירושלמי אפשר דאסור. שמדברי הירושלמי מדייק הבית יוסף, שאסור לרכב על בהמה בשבת ויום טוב מדין איסור שביתת בהמתו. [סובר הירושלמי שאע"פ שחי נושא את עצמו, והיה צריך להיות שהרכיבה על הבהמה אינה מוגדרת כהשתמשות בבהמה, בכל זאת יש איזו סברא שבזה לא תועיל הסברא של חי נושא את עצמו, והרכיבה על הבהמה תהא מוגדרת כהשתמשות בבהמה שאסור מדין שביתת בהמתו. ועיין בהמשך הדברים את הסברא בזה].

ולסברת הירושלמי מובן מאוד דברי המהרי"ל דסקין, שמצד הדין צריך להיות כיון שיש איסור לרכב על בהמה מדין שביתת בהמתו, א"כ איך מותר ליוסף לרכב בראש השנה במרכבת המשנה. ועל זה התירוץ הוא שהמרכבה היתה "מרכבת המשנה" שהיו בה שני סוסים, וממילא שני הסוסים הללו נחשבים כשנים שעשאוה, שההלכה שבבהמה מותר לכתחילה לעשות מלאכה ע"י שנים שעשאוה.

מדוע אין בזה פטור חי נושא את עצמו

אבל באמת גם בזה יש לדון, שיתכן שלסברת הירושלמי לא יועיל התירוץ של שנים שעשאוה, אלא האיסור שסובר הירושלמי שיש ברכיבה על גבי בהמה מדין שביתת בהמתו ישנו אפילו כשזה נעשה בצורה של שנים שעשאוה, ואין בזה את ההתר של שנים שעשאוה שבבהמה הוא מותר לכתחילה.

דהנה בבית יוסף (סקי"ח) מביא את דברי הירושלמי, הירושלמי מדבר על המשנה בביצה (דף ל"ו ב'), שמשום שבות רבנן אסרו לרכב על גבי בהמה בשבת ויום טוב. (ומדאורייתא אין בזה איסור של שביתת בהמתו, כיון שחי נושא את עצמו, ואין הרכיבה על גבי הבהמה מוגדרת כהשתמשות בבהמה, אבל זה אסור מדרבנן משום שבות). והגמרא מבארת שהטעם שרבנן גזרו בזה איסור שבות, הוא משום "גזירה שמא יחתוך זמורה". ופרש"י, "שמא יחתוך זמורה, להכותה והוי קוצר מן המחומר". והיינו שאם נתיר לרכב על הבהמה, יש חשש שמא בשעת הרכיבה יבוא לקצור זמורה מהעץ כדי להכות את הבהמה שתלך יותר

שהטעם לגזירה הזו אין זה משום שגזרו על שבתה בבהמה, אלא מדין צער הבהמה שכיון שהבהמה מצטערת ברכיבתו עליה לכן גזרו ואמרו שכזה דבר מוגדר כמשא על הבהמה. וממילא אם זה נחשב כמשא יש בזה איסור "שבתת בהמתו".

ומעתה אם האיסור הוא שבתת בהמתו הרגיל, א"כ גדר האיסור הוא כדין כל מלאכת שבת, וממילא אם במלאכות שבת הכלל הוא ששנים שעשאוה פטורים, שאין זה מוגדר כמלאכה, ולכן בבהמה זה מותר לכתחילה, א"כ גם כאן לענין רכיבה על גבי הבהמה שהאיסור מדין השתמשות בבהמה י"ל שאם ההשתמשות היא בגדר שנים שעשאוה אין בזה גדר השתמשות, ואינו נחשב בגדר משאוי על הבהמה, וצריך להיות שהוא מותר לכתחילה.

ולפי זה מובנים מאוד דברי המהרי"ל דסקין, שמרכבה שמונהגת על ידי שני סוסים אין בזה איסור של "שבתת בהמתו" כלפי זה שמותר לאדם לרכב על המרכב ההוא, שכיון שמלאכת המשא ביחס לאדם נעשית על ידי שני הסוסים יחד, ממילא אין זה מוגדר כמלאכה ביחס לבהמה. ולכן הותר ליוסף לרכב ב"מרכבת המשנה" במצרים, כיון שהיא היתה מונהגת על ידי שני סוסים שאין בזה איסור "שבתת בהמתו".

*

משום כבוד מלכות הותר ליוסף לרכב

והנה כל הדברים הללו שיש איסור מדרבנן לרכב על בהמה מדין שבתת בהמתו, הם רק לדעת הירושלמי, אבל לדעת הבבלי מדין שבתת בהמתו אין איסור לרכב על הבהמה, שהחי נושא את עצמו ואין הרכיבה מוגדרת כהשתמשות וכמשא על גבי הבהמה. ורבנן לא גזרו על שבתת דרבנן בבהמה, ולכן אפילו מדרבנן אין איסור מצד שבתת בהמתו לרכב על הבהמה.

ומה שכתוב במשנה בכיצה שמשום שבות אין רוכבים על הבהמה בשבת ויום טוב, איתא בגמרא בכיצה שהאיסור הוא מדין אחר, שיש בזה גזירת דרבנן שמא יחתוך זמורה בעת רכיבתו על הבהמה, וזהו איסור וגזירה חדשה שאיננה שייכת כלל לדין שבתת בהמתו.

ולכאורה לפי זה אין הבדל איך רוכב על הבהמה אם יושב על הבהמה או על מרכבה שמחוברת לבהמה, שבשניהם יש איסור מחשש שמא יבוא לחתוך זמורה. וכן מפורש ברמ"א בהלכות שבת (סימן ש"ה סעיף י"ח) שכתב "ואסור לישוב על קרון שהאינו יהודי מנהיגו בשבת, משום שמשמש בבהמה, גם שלא יחתוך זמורה".

וכן לפי זה אין הבדל בין אם המרכבה מחוברת לסוס אחד או לשנים, שלא שייך בזה את הפטור של שנים שעשאוה, שזה שייך רק בדיני מלאכות שבת, אבל כאן שזה לא אסור מצד דיני וגדרי מלאכה, אלא נאסר מדין החשש שמא יבוא לחתוך זמורה, הרי בזה אין חילוק בין בהמה אחת לשתיים, אלא בשניהם יש לנו לאסור מצד החשש הזה שמא יבוא לחתוך זמורה.

ומעתה יש להקשות איך הותר ליוסף לרכב במרכבת המשנה, הרי לכל הפחות יש לו בזה איסור דרבנן משום שבות, שאסור משום שמא יבוא לחתוך זמורה.

וצריך לומר לדברי הבבלי שיוסף משום כבוד מלכות סבר שיש להתיר בזה איסורי דרבנן, ולכן התיר לעצמו לרכב במרכבה הזו.

אשריו לאדם שיסורים באים עליו מן התורה

"וא-ל שדי יתן לכם רחמים לפני האיש ושלח לכם את אחיכם אחר ואת בנימין, ואני כאשר שכלתי שכלתי". (פרק מ"ג פסוק י"ד).

היסורים מוכרחים לאדם

ובביאור הדבר כתב בספר "ברכת פרץ" למרן הסטייפלר, הגרי"י קנייבסקי זצ"ל, "הכלל דהיסורים מוכרחים הם לאדם, הן למען כפרת עוונותיו, והן למען השגת התורה והעולם הבא. אבל צריך לדעת שאין הם נשלחים אל האדם במידה מרובה ושלא בדקדוק, אלא הם בדקדוק עצום מאוד. ומבואר במסכת ערכין (דף ט"ז ב') שאפילו הושיט ידו לקחת שלשה מטבעות, ועלו בידו שנים, נחשב זה בכלל יסורים מה שיצטרך לטרוח ולהושיט ידו עוד הפעם לקחת עוד מטבע. ובגמרא בעבודה זרה (דף נ"ה א') אמרו על הפסוק "וחליים ורעים ונאמנים", שהמה רעים בשליחותם, ונאמנים בשבועתם שמשביעין אותם שיצאו בשעה פלונית, ולא ישהו אפילו רגע אחת יותר. ובגמרא בחולין (דף ז')

שבאיסור הזה שאסור לרכב על הבהמה אם הרכיבה תהא על ידי שתי בהמות יחד, יהיה בזה הפטור של שנים שעשאוה, ויהיה מותר לכתחילה לרכב על קרון שמונהג על ידי שתי בהמות.

ולכאורה הסבא זהו שבשנים שעשאוה פטור, ובבהמה מותר לכתחילה לעשות מלאכה בצורה של שנים שעשאוה, זה שייך דווקא כאשר האיסור הוא בגדרי מלאכות שבת, שכזה אנו אומרים שדיני מלאכות שבת נאמרו דווקא ביחיד ולא בשנים שעשאוה, ולכן אם נעשתה המלאכה על ידי שנים פטור, ואם נעשה על ידי שתי בהמות זה מותר לכתחילה.

וממילא לענין איסור "שבתת בהמתו" שנאמר בתורה שאסור להשתמש בבהמה, בזה שייך לומר שהאיסור הוא דווקא כשעושה את השימוש והמלאכה בבהמה אחת לבד, אבל כשעושה את זה בשתי בהמות יחד, על זה לא נאמר האיסור של השתמשות בבהמה, ומותר לכתחילה לעשות כן.

אבל אם האיסור אינו איסור "שבתת בהמתו" הרגיל, שהמעשה שעושה בבהמה אינו מוגדר כהשתמשות בבהמה כלל וכלל, אלא רבנן גזרו שאסור לעשותו משום צער הבהמה, א"כ בזה אין שום חילוק בין אם עושה כן על יד בהמה אחת או שתי בהמות, שבכל אופנים אם המעשה הזה הוא מעשה שאמור לגרום צער לבהמה צריך להיות שגזירת דרבנן קיימת בזה ואסור לעשותו.

וממילא אם ההבנה בבית יוסף שאיסור "שבתת בהמתו" שכותב הירושלמי אינו איסור מצד השתמשות בבהמה, אלא הוא איסור חדש שקבעו חכמים מצד צער הבהמה, א"כ אין האיסור הזה בגדרי איסורי מלאכות שבת, אלא הוא איסור בפני עצמו ככל מקום שיש צער לבהמה, וצריך להיות שאיסור זה נוהג בין בבהמה אחת ובין בשתי בהמות, ואין בזה את הפטור של שנים שעשאוה.

וא"כ דברי המהרי"ל דסקין שמותר לרכב על מרכבה שנהוגה בידי שני סוסים תמוהים ביותר, איזה התר יש בזה, הרי האיסור בזה הוא איסור חדש מצד צער הבהמה, ובוה אין חילוק בין סוס אחד לשנים, ובכל גווני כיון שיש צער לבהמה הרי זה צריך להיות אסור.

צער בהמה הוא סיבה לגזור איסור שבתת בהמתו

ונראה לומר שכוונת הבית יוסף היא באופן אחר, שבאמת איסור "שבתת בהמתו" שכותב הירושלמי שיש ברכיבה על גבי בהמה, מדובר על איסור השתמשות בבהמה, שזה דבר האסור מצד דיני וגדרי "שבתת בהמתו". אלא שמצד הדין היינו צריכים לומר שכיון שחי נושא את עצמו, ממילא רכיבת אדם על גבי בהמה אינה מוגדרת כהשתמשות בבהמה, וממילא אינו נכלל בכלל האיסור הזה. ולומר שרבנן גזרו ואמרו שרכיבת אדם מוגדרת כמשא וממילא זה נקרא כהשתמשות בבהמה, זה לא מסתבר כיון שאין סברא שרבנן יגזרו איסור משום שבות בבהמה. אבל סובר הירושלמי שכל זה בסתם איסור שבתת, שבה הסבא היא שרבנן לא גזרו על שבתת בבהמה, אבל ברכיבה על גבי הבהמה כיון שיש צער לבהמה הרי משום צער הבהמה קבעו רבנן שזה מוגדר כהשתמשות בבהמה, וכנשיאת משא, וממילא זה אסור מדין האיסור הכללי של "שבתת בהמתו". והיינו שהאיסור הוא איסור שבתת בהמתו הרגיל, שהרכיבה מוגדרת כמשא על הבהמה, אלא

ואינו רוצה לסובלם כלל. אך כאשר יבוא לעולם הגמול ושם יקבל הרבה שכר תחת כל שעה ושעה של יסורים שסבל בעולם הזה, יחשוב האדם אז בנפשו הלוואי הייתי סובל או יסורים ביותר, כי עתה היה לי הרבה יותר עונג נצחי על ידי זה."

עמל התורה מנכה מחשבון היסורים הקצובים

ומעתה לפי הדברים הללו, כתב ב"ברכת פרץ" לבאר לפי זה את דברי המדרש "אשרי לאדם שיסורים באים עליו מן התורה", וכתב "וכיון שהיסורים נשלחים במדה ובמשורה מדוייקת מאוד, רק לפי המוכרח לו, ולפי מה שהוא בלא תוספות משהו, א"כ וודאי שהיסורים שיש לאדם על יד עסק התורה והמצוות, במה שמתייגע בלימוד התורה ומנדד שינה מעיניו, וכן כשיגע בעסק קיום המצוות בגופו או בממונו, וודאי שכל אלו היסורים נלקחים בבית דין של מעלה בחשבון היסורים שלו, ומנכים בערכם יסורים אחרים שהיו מזומנים לבוא עליו. ונמצא שביסורים וטורח שבא לאדם בעסק וקיום התורה והמצוות, לא נוסף לו יסורים אפילו משהו, כי תחת זה ינוכה לו ממה שהיה ראוי לבוא עליו בלאו הכי. ועוד הם ריווח עצום ורב שאין לתאר ולהשיג כלל, וכמו שאמרו חז"ל יפה אחד בצער ממאה שלא בצער, ושנינו לפום צערא אגרא. וזהו מה שאמרו במדרש אין לך אדם שאין לו יסורין אשרי מי שיסורים מן התורה", ע"כ עקרי דבריו, וע"ש שהרחיב בזה.

מבואר בדבריו שהיגיעה והעמל שאדם עמל בתורה ובמצוות הם נחשבים לאדם בבחינת יסורים, ובעבור זה לא נותנים לו יסורים אחרים בעולם הזה. וממילא מלבד מה שהיגיעה והעמל מזכים לאדם מעלות עליונות ושכר גדול ועצום, עוד הוא זוכה בזה שינכו לו מהחשבון של היסורים בעולם הזה. ולכן אמרו במדרש "אשריו לאדם שיסורים באים עליו מן התורה", שבזה הוא זוכה להסיר מעליו יסורים אחרים קשים ורעים.

ב) אמרו, אין אדם נוקף אצבעו מלמטה אלא אם כן מכריזין עליו מלמעלה. הרי שכל פרט מהיסורים באים על ידי פסק דין מיוחד מבית דין של מעלה."

ובספר "שיחות החפץ חיים", הביא מדברי הגר"א על התועלת ביסורים שבזכות זה זוכים להנצל מעונשי הגיהנום הנוראים. וכתב (עמוד קל"ב) מדברי החפץ חיים שסיפר, "מעשה באחד שהיה מהיושבים לפני הגר"א מווילנא זצ"ל, ושמע ממנו פעם אחת שאין לנו ציור בעונשי הגיהנום אפילו על עבירה קלה, וכל המדברים בענין זה כמו בעל ראשית חכמה וחבריו, לא ציירו רק כטיפה מן הים נגד אמיתות הענין. וכאשר שמע זאת מהגר"א התעצב אל לבו עד שנפל למשכב, ובא הגר"א לבקרו ושאל לו על מחלתו, וסיפר לו כל הענין. אמר לו הגר"א, הדברים שאמרת אמיתיים הם, אבל יש ספר חשבונות מכל אדם נגד מה שעבר על רצון קונו בכל יום, ולעומתו מה שסבל בזה העולם, כי הצער שסובלים בזה העולם עולה לחשבון גדול, וממילא כבר חלק הכי גדול מנכים על ידי הצרות שסבל בזה העולם, ועל ידי זה יתקטן החשבון."

עוד כתב (עמוד ח' אות כ"ח) "שמעתי פעמים שאמר בשם הגר"א מווילנא, אלולי היסורים בזה העולם לא מצאנו דינו ורגלינו בעולם הבא."

מבואר בכל זה שיש מעלה גדולה ועצומה ביסורים שבאים על האדם בעולם הזה, שזה מה שמצילו מהדין הגדול והנורא שבעולם הבא, ואפילו יסורים קלים ומועטים מצטרפים לחשבון גדול.

ובספר "חפץ חיים על התורה" בפרשת האזינו (עמוד רפ"ו) מאריך כמעלת היסורים בעולם הזה ומביא על זה משל בשם המגיד מישירים מווילנא, וע"ש בכל אריכות דבריו, ובסוף כתב "כן הדבר ממש בעוד שהאדם מקבל היסורים בעולם הזה, הוא דואג ומצטער על זה מאוד,

בדרכה של תורה

הגאון האדיר רבי פנחס שרייבר זצ"ל - נלב"ע ד' בטבת תש"ע

ילד הנס.

הרב פונה אל הילד בחיך, ושואלו "בן כמה אתה". הילד משיב מיד "בן תשע".

הרב ממשיך ושואל, "אתה יודע למה נפצעת?". הילד משיב את התשובה שכבר רבים הספיקו להחזיר לו, "כי לא נוהרתי בכביש".

הרב מסובב את ראשו בתנועת ביטול כאומר "לא", כאילו שמע כאן תשובה שלא ממין השאלה, ומיד אמר "זה כי ילד בן תשע רוכב על אופניים במקום לשבת וללמוד..."

בקשת החכמה

מהיום הראשון שבו הקים מרן הרב מפוניבז', הגר"ש כהנמן זצ"ל, את הקרייה בעיר אשדוד, הוא בחר בתלמידו חביבו הגר"פ שיעמוד בראש העם כמרא דאתרא, להורות לעם את הדרך בה ילכו ולהפריח את רוח התורה והקדושה במקום.

וכאשר זכו להקים במקום תלמוד תורה, היה הרב הגר"פ עובר בכל שבוע בין הכיתות לבחון את הילדים, לראות את התקדמותם בלימוד, ולאחר מכן היה מעביר להנהלה את התרשמותו מהתקדמות הכיתה בכלל ומכל תלמיד בפרט, כדי ללכך עמם כיצד להמשיך בחינוכם בדרך כזו או אחרת.

באחת מהשבתות בהם שבת באשדוד, כאשר ניגשו המתפללים לאחר התפילה אל הרב בברכת "גוט שבת", סימן הרב לאחד מחשובי המתפללים שברצונו לומר לו דבר מה, וכשהתקרב בפליאה לשמוע במה הענין, אמר לו הגר"פ בחיך ובמילים קצרות "רציני לומר לך שאני מאוד מרוצה מבנך הגדול, בהתקדמותו בלימודים, ואני מאחל לך הרבה נחת ממנו". וסיים את דבריו הקצרים.

מה עמד מאחורי אותם דברים, הגר"פ הבחין שכאשר בא לבחון בתלמוד תורה, הרי הילד המדובר מלבד מה שהוא בעצמו שולט בחומר היטב ועונה תשובות טובות על השאלות שנשאל, הרי מקשיב היטב גם לשאלות ששואלים את הילדים האחרים, ובעיקר גם לתשובותיהם. דבר זה מראה כי שאיפתו של הילד היא לגדול ולצמוח, ואם האב ידע זאת ויעודדו לזה יש לו עתיד שיצליח.

רבים הם העובדות מהגאון האדיר רבי פנחס שרייבר זצ"ל, אשר התורה כולה היתה פרוסה לפניו, ומאירה את דרכו כשמש בצהרים. חייו היו חיי תורה ועבודה בכל המישורים ובכל התחומים, לא מצאו אדם יושב ובטל אלא יושב ושונה, בכל שעה ובכל זמן עונג התורה היה העונג שגבר ודחה את כל הענינים אחרים.

נביא כמה עובדות מהגאון זצ"ל ללמוד וללמד מהי דרכה של תורה.

עד שתחטפנו שינה

מעשה בבחור שניגש אל הגר"פ בשאלה, מהי הדרך שבה יוכל לעלות ולהתעלות להיות גדול בישראל, הרי כידוע מושגי הגדלות של גדולי ישראל הם שונים לגמרי מהמון העם, לימודם וכל מעשיהם נעשה בגדלות האמיתית שקנו לעצמם בתורה ובעבודה, א"כ בוודאי יש איזו דרך בה אפשר ללכת בעקבותיהם לעלות לדרגות של גדלות ללא קץ, ועתה שאלתו מהי הדרך בה ילך ויתעלה.

הגר"פ השיב לו מיד, "כדי לצמוח אדם גדול ישנה רק דרך אחת, ללמוד וללמוד עד שתחטפנו שינה". והמשיך ואמר לבחור, "תדע לך אין דרך אחרת, זו הדרך היחידה, תלמד עד שפשוט תחטף שינה על הגמרא, אם תעשה כך יש מקום שתזכה לצמוח לאדם גדול".

הבחור נחרד, הוא לא שיער לשמוע דרך כזו קשה, ובתדהמה שאל, "האם אין הנחות, אי אפשר להקל קצת ללכת לישון מעט קודם שתחטפנו שינה". הגר"פ משיב בחיך, "אם אתה רוצה להקל במעט בוודאי שיש מקום להקל - אבל אדם גדול כבר לא צומחים, להיות אדם גדול זו הדרך, ואין דרך אחרת".

ילד הנס

אחד מילדי אשדוד רכב על אופניו בכביש, ורכב שנסע בסמוך אליו פגע בו ונפצע קשה. בתחילה היה חשש גדול לחייו הילד היה ללא הכרה עם פציעות קשות, אבל לאט לאט בזכות תפילת רבים הילד התעורר ושב לעצמו ולהכרתו והחלים מפציעותיו.

כאשר הילד כבר זכה ללכת בכוחות עצמו והגיע לתפילה בבית הכנסת, הביאו אביו בשבת לאחר התפילה לפני המרא דאתרא הגר"פ, שיברך את